

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

З.З. Карвацька

Львівський університет бізнесу та права

В статті розглядаються питання впливу міжнародного визнання на правосуб'єктність держав та урядів у сучасних міжнародно-правових відносинах. Освітлена проблематика кодифікації міжнародного визнання.

Ключові слова: міжнародне визнання, інститут визнання, міжнародна правосуб'єктність, міжнародна правоздатність та дієздатність.

In article some questions influence international recognition to legal personality countries and governments in contemporary international law relations. The light problem codefikation international recognition.

Key-words: international recognition, institute of recognition, the international legal personality, international standing and capacity.

Постановка проблеми. Проблема міжнародного визнання є однією із найскладніших у міжнародному праві, оскільки не існує єдиної конвенції, яка б регулювала таке визнання. Це означає, що кожне специфічне угруповання, сформоване на основі національної, релігійної чи іншої ідеї, прагне мати право вирішувати для себе засоби і форми визнання. Але така практика є ненормативною. Існують звичаєві норми, загальні принципи права, доктрини, які практикуються більшістю держав і складають так званий інститут визнання у міжнародному праві.

Ще одна причина складності дослідження проблеми визнання полягає у тому, що з нею пов'язана велика різноманітність фактичних ситуацій. У додаток до визнання держав та урядів може бути також визнання територіальних позіхань; визнання сторони такої, що воює; визнання національно-визвольних рухів, тощо. Наприклад, визнання Організації Звільнення Палестини, або визнання законодавчих та адміністративних актів інших держав [9, с. 276].

У цьому полягає проблема, що розглядається у даній статті.

Аналіз досліджень даної проблеми. Дослідженням міжнародного визнання та їх правових наслідків займається чимало представників міжнародно-правової науки, як вітчизняних, так і закордонних. Розглядом правових, філософських, історичних та інших питань, займалися: Черниченко С.В., Лукашук І.І., Фельдман І.Д., Павлов О., Каламкарян Р.А., Аваков М.М., Маланчук П., Савчук К.О., Баскин Ю.Я., Бекашев К.А., Буткевич В.Г., Бараташвілі Д.І., Курдюков Т.І., Моджорян Л.А., Грабар В.Е., Тункин Г.І., Бірюков П.Н., Дмитрієв А.І., Муравйов В.І., Мартенс Ф., Броунлі Я., Тускоз Ж. та інші. Однак внаслідок своєї виняткової багатогранності дослідження цієї проблематики далеко не вичерпано.

Постановка завдання. Метою даної публікації є узагальнення існуючих теорій та загальних принципів, звичаєвих норм, що практикуються більшістю держав і складають так званий інститут міжнародного визнання. Враховуючи міжнародний досвід, окреслюються найважливіші аспекти проекту єдиної конвенції міжнародного визнання.

Виклад основного матеріалу. У 1936 році Інститут міжнародного права при ООН дав таке визначення визнанню держави: – “визнання – це добровільний акт, яким чи якими держави констатують існування на певній території політично організованого людського суспільства, незалежно від будь-якої іншої існуючої держави, здатного дотримуватись припису міжнародного права, та внаслідок цього демонструють свою волю розглядати його як члена міжнародного співтовариства” [1, с.76].

За висловлюванням відомого юриста-міжнародника Ф. Мартенса, “кожна нова держава, що бажає брати участь у міжнародному спілкуванні з правами й обов'язками міжнародної особистості, має бути визнана такою іншими державами” [6, с. 267].

Можна було б твердити, що визнання є за своєю природою актом фіксації заснування чи утворення нової держави, або актом надання права юридичної особи новому правосуб'єкту між тими суб'єктами, які її визнали. Ця теза в дусі волонтаризму відповідає деяким ситуаціям, коли одна або кілька держав визнали народження нової держави (наприклад, заснування Конго за Берлінським договором 1895 року, Манджурії (Манджоу-го), визнаної Японією у 1932 році. Також можна проаналізувати утворення нових держав і сьогодні. Наприклад, Російська Федерація, Нікарагуа, Венесуелла, Науру визнали самопроголошені республіки Південну Осетію та Абхазію, хоча всі інші країни світу, навпаки, осудили даний акт визнання, у зв'язку з тим, що самопроголошені держави утворені внаслідок збройного конфлікту, і вони є частиною території Грузії.

Насправді, можна лише стверджувати, що воля інших членів міжнародного суспільства є необхідним елементом існування нової держави. Існуючі держави можуть сприяти утворенню нової держави або, навпаки, перешкоджати цьому, зайнявши певну політичну позицію (яка може бути незаконною, якщо вона є втручанням у внутрішні справи держави, на території якої виникає нова); але не можна підтримувати або ж сприяти виникненню штучних та незаконних ситуацій, коли нова держава утворилась за волею інших держав.

Особливість міжнародного права полягає в тому, що право та дієздатність кожного суб'єкта реалізуються у взаємовідносинах з іншими суб'єктами і залежать, таким чином, від їхнього бажання прийняти його в міжнародне товариство, визнати його існування або не визнавати.

У міжнародному праві дискусія про природу визнання має довгу історію і зводиться до визначення його юридичної суті: чи конструє визнання суб'єкт міжнародного права (конститутивна теорія) або лише декларує його появу (декларативна теорія).

Прихильники декларативної теорії [5, с. 187] стверджують об'єктивний характер міжнародної правосуб'єктності, прихильники конститутивної теорії [5, с. 188] посилаються на практику, коли відсутність визнання, по суті, виключає новий суб'єкт з міжнародного товариства. Деякі приклади підтверджують це. Невизнання Придністровської Молдавської республіки веде не тільки до виключення з міжнародного товариства, але, по суті, лишає її суттєвих ознак державності. Подібне стосується Республіки Ічкерія.

Звичайно, коли новому суб'єкту відмовляє у визнанні тільки частина міжнародного товариства, це не може виключити його з сім'ї народів, і тоді треба віддати перевагу декларативістам.

Певний вклад у проблему визнання був зроблений Інститутом міжнародного права при ООН в його Резолюції на 40-й сесії Генеральної Асамблеї 17–24 квітня 1936 р. У ній відзначається, що “визнання має декларативне значення. Існування нової держави зі всіма юридичними наслідками, котрі тягнуть за собою це існування, не порушується відмовою у визнанні з боку однієї чи декількох держав” [7].

У ній зазначається, що саме ж визнання держави є вільним актом, шляхом якого одна чи декілька держав констатують існування на певній території людського суспільства, організованого у політичному відношенні, незалежного від усякої іншої існуючої держави, здатного додержуватися приписів міжнародного права, і внаслідок цього заявляють про свою волю розглядати його як члена міжнародних відносин.

Міжнародне визнання тягне встановлення з новим суб'єктом міжнародного права нормальних міжнародних відносин, у тому числі дипломатичних, консульських, торгівельних.

Прийняття рішення про визнання – це акт виявлення суверенної волі кожної держави, яка виходить з політичних та ідеологічних міркувань. Але одним з важливих критеріїв є легітимність державної влади, котра встановлюється у державі, яку визнано.

Слід зазначити, що у визнанні має бути відмовлено знов утвореній державі, якщо вона веде політику агресії, встановлює режим апартеїду, тобто якщо вона утворена через порушення принципу самовизначення.

При вивченні інституту визнання слід враховувати зростаюче в останній період значення інтеграційних процесів у всій системі міжнародних відносин, все більше визнання принципу універсальності, несумісне з політикою невизнання.

Фактично, у сенсі останніх міжнародних подій, варто зазначити, що сучасне міжнародне право відійшло від позиції пред'явлення народам, що не є народами постколоніальних країн, права самовизначення шляхом відокремлення від держави та утворення нової держави, тим більше, коли ми говоримо про національні меншини, що проживають на території країни.

Принцип права народу розпоряджатися власною долею, тобто принцип самовизначення, так само як і право на визнання з боку інших держав, ні якою мірою не може узаконювати ситуацію розколу держави та самопроголошення незалежності національними меншинами, що проживають у такій державі. Можна припустити, що подібний крок визнання був би логічним та не вважався б передчасним за умови, що сепаратисти мають усі ознаки державності та особливо здійснюють ефективний контроль з боку уряду над територією, яку вони проголошують незалежною від первісної держави..

Виникає питання, чи є визнання індивідуальним актом кожної держави, що вже існує, чи воно може бути колективно узгодженим в рамках міжнародної організації? Якби міжнародний правопорядок був централізованим, таким, якими є державні порядки, визнання нової держави відбувалося б за всесвітньо прийнятими нормами (за змістом та за процедурою), за допомоги органу, який має такі повноваження [8, с.169]

Але насправді все по-іншому: за діючим міжнародним порядком визнання нової держави є прерогативою кожної з держав, оскільки всі вони не відмовилися від цієї компетенції на користь якоїсь всесвітньої міжнародної організації.

В юридичному плані держава – автор визнання – покликана надати юридичного характеру актам, здійсненим владою держави, що визнається; все ж таки, на підставі принципу ефективності та турбуючись про захист прав приватних осіб, юрисдикція держави, що відмовляється визнати нову державу із політичних міркувань, повинна відшукати інше рішення. Юриспруденція в цій галузі багата та детальна [10, с. 311]..

Після заснування ООН не раз були спроби кодифікації інституту визнання. Комісія міжнародного права ще у 1949 р. включила до списку тем, відібраних для першочергової кодифікації, питання про визнання держав і урядів. Проблем визнання торкалася й Комісія міжнародного права під час розробки двох конвенцій про правонаступництво держав та розгляду питань відповідальності держав [4].

Однак інститут визнання так і не був кодифікований і дотепер регулюється звичаєвими нормами міжнародного права, його загально-визнаними принципами, деякими багатосторонніми і двосторонніми угодами, резолюціями міжнародних органів і організацій, а також дипломатичними документами окремих держав та доктринальними положеннями. Тож питання про кодифікацію інституту визнання залишається наразі відкритим.

З огляду на те, що постійно з'являлися аргументи щодо необхідності подібної кодифікації, Генеральний секретар ООН у робочому документі – Огляді міжнародного права, підготовленому в 1971 р. у зв'язку з виробленням подальшої програми робіт Комісії міжнародного права, виділив значне місце проблемі визнання держав та урядів.

До міжнародно-правових аспектів визнання в Огляді були віднесені: юридичні наслідки визнання, правонаступництво країн, дипломатичні відносини, допустимість умовного визнання, проблема зворотної сили визнання, юридичні наслідки визнання де-юре та де-факто, юридичні наслідки політики невизнання та інші важливі питання.

Крім того, Комісія згадувала визнання під час обговорення інших питань, наприклад, Декларації щодо прав та обов'язків держав, коли в першому варіанті була запропонована стаття: “Кожна держава має право на існування, визнане іншими країнами” [7].

Питання визнання неодноразово порушувалося також при кодифікації посольського та консульського права, права договорів.

Під час обговорення проблем між державами та міжнародними організаціями визнання також відіграло вагомий роль. “Наприклад, у Віденській конвенції про представництва держав та їх відносини з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. є ст. 82, яка наголошує про невизнання держав чи урядів, або відсутність дипломатичних чи консульських зносин” [3, с. 583].

Висновки. Слід підсумувати, що інститут визнання нових держав та урядів, будучи одним із найважливіших інститутів міжнародного права протягом усього ХХ століття, досі не кодифікований. І цей факт являє собою велику проблему у міжнародному законодавстві. Існування різних, іноді протилежних за змістом теорій і доктрин визнання, різноманітних видів, форм, засобів і типів визнання з їхніми різними юридичними наслідками свідчать про те, що практика держав у цьому питанні далека від одноманітності. Це ускладнює пошук і класифікацію окремих виявів її як доказ існування міжнародного звичаю, тобто “загальної практики, визнаної за правову норму”.

Аналізуючи декларативну та конститутивну теорії визнання, слід зазначити, що коли на сьогодні перша з них має вирішальне значення в разі настання юридичних наслідків у міжнародному праві, то друга – в міждержавному і внутрідержавному. Так, політичне та юридичне існування держави, наявність у неї права та обов’язків відповідно до міжнародного права не залежить від її визнання іншими суб’єктами міжнародного права, й у цьому разі об’єктивність декларативної доктрини очевидна. Проте для правових стосунків конкретних держав щодо певних питань, наприклад розгляду в національних судах держав важливих матеріальних та фінансових позовів іноземних держав та урядів, винятково важливе значення матимуть рішення компетентної влади про визнання таких позивачів.

Слід погодитися з тим, що, коли визнання відсутнє зовсім або коли тільки одна чи дві держави, іноді лише за ідеологічними мотивами, визнають новий суб’єкт, це не може утворити йому міжнародної правосуб’єктності. Наприклад, визнання Російською Федерацією самопроголошених республік Південну Осетію та Абхазію. Може мати місце і зворотна ситуація, коли лише декілька держав відмовляються від визнання на фоні визнання переважною кількістю. Це не може впливати на міжнародно-правовий статус держави.

Проблема міжнародного визнання вимагає серйозних наукових розробок по створенню єдиної конвенції, у якій при визнанні держави повинні бути враховані основні положення Статуту ООН, на яких базуються принципи міжнародного права. А саме: принцип заборони застосування сили чи погрози силою (означає обов’язок держав утримуватись від погрози силою, або її застосування як засобу вирішення міжнародних суперечок, у тому числі територіальних і прикордонних); принцип суверенної рівності (означає, що всі суверенні держави мають обов’язок поважати правосуб’єктність інших держав, якщо ті інші держави виникли мирним шляхом); принцип невтручання (заборона втручання “в справи, по суті, які входять у внутрішню компетенцію будь-якої держави”); принцип територіальної цілісності (означає заборону насильницького захоплення, приєднання, або розчленування території держави); принцип непорушності державних кордонів (означає заборону, якоїсь односторонньої зміни лінії державних кордонів на місцевості, а також перетин кордону в порушення відповідних міжнародних угод і внутрішньодержавних положень і правил); принцип мирного врегулювання міжнародних спорів (означає, що всі держави мають зобов’язання вирішувати всі свої суперечки, розбіжності виключно мирним шляхом).

Також, слід застосувати у єдиній конвенції про міжнародне визнання правову норму, яка б забороняла визнавати держави та уряди, які виникли внаслідок збройного конфлікту чи внаслідок політичного, економічного, інформаційного сприяння однієї чи декількох держав. За порушення цієї норми повинна бути передбачена міжнародна правова відповідальність у вигляді міжнародно-правових санкцій.

Література

1. Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И. *История международного права.* – М.: *Международные отношения*, 1990. – С. 76.
2. Броунли Я. *Международное право: В 2 кн. / Пер. с англ..* – М.: *Прогресс*, 1977. – Кн. 1. – 535 с.
3. *Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру, від 14 березня 1975р.* – В зб.: *Действующее международное право. Т. 1.* – М., 1996. – С. 582–614.

4. Інформаційне агентство “Уніан”. Інтерв’ю з Григорієм Перепелицею-директором Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України. На тему: “Визнання Косово” від 25 серпня 2008 року. – <http://www.unian.net>
5. Лукашук И.И. *Международное право: Особенная часть*. – М.: Изд-во БЕК, 1998. – С. 187–188.
6. Мартенс Ф. *Современное международное право цивилизованных народов*. – СПб, 1882. – Т. 1. – С. 267–270.
7. *Статут Організації Об’єднаних Націй 1945 р.* – www.un.org/russian/
8. Riedel E. H., *Recognition of Belligerency*, *EPIL* 4 (1982), 167-71; Riedel, *Recognition of Insurgency*, p.169.
9. F. L. M. van Craen, *Palestine Liberation Organization*, *EPIL* 12 (1990), p. 276.
10. W. Meng, *Recognition of Foreign and Legislative Acts*, *EPIL* 10 (1987), p. 311.

УДК 331.556.4

РОЛЬ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ В ПРОЦЕСІ ПОБУДОВИ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Є.В. Дронь

Буковинський університет

Робота присвячена аналізу соціально-економічного потенціалу регіону. Проведений аналіз причин та наслідків трудової міграції, зроблені висновки щодо існуючих і можливих тенденцій.

Ключові слова: стратегія підприємства, конкурентноздатність, населення, трудова міграція, ризик, трудові ресурси, інвестиції, безробіття, рівень життя, заробітна плата

Work on the analysis of socio-economic potential of the region. The analysis of the causes and consequences of migration, conclusions on existing and possible trends.

Key words: the strategy of the enterprise, competitiveness, population, labor migration, risk, human resources, investytsiyi, unemployment, living standards, wages.

Постановка проблеми. На початку становлення ринкових відносин в Україні поширеною була думка, що низька вартість робочої сили може вважатися однією з конкурентних переваг вітчизняних організацій. На підприємствах країни працювали кваліфіковані кадри, праця яких, за світовими стандартами, оцінювалася досить дешево. Саме низька частка заробітної плати в структурі витрат на виробництво продукції, на думку багатьох провідних економістів, повинна була спонукати зарубіжних партнерів здійснювати інвестиції у виробництво. Однак, надії не виправдали себе – не відбулося масового залучення зарубіжних інвестицій через велику кількість ризиків, які супроводжували здійснення реформ та перехід до ринкових відносин.

Аналіз досліджень та публікацій. В багатьох вітчизняних наукових виданнях неодноразово висвітлювалася та аналізувалася проблема низької заробітної плати з констатацією, що через відсутність реальних можливостей знайти гідно оплачувану роботу, значна частина населення працює за кордоном, як легально так і нелегально. Дослідженням даної ситуації займалися Я. Жаліло, А. Яценюк, В. Буртник, В. Сусак, І. Гнибіденко та ін. Зокрема, в [1] було зазначено, що, за експертними оцінками, у середньому за рік, за межами України працюють 2,5–3 млн. наших громадян. За іншими джерелами, ця цифра становить приблизно 5 млн. громадян.